

УДК 342.951:347.92:351.
752.2:342.729«364»

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.12>

Микола Анатолійович Самбор,

кандидат юридичних наук,

член-кореспондент Національної академії наук вищої освіти України,

сектор моніторингу Прилуцького районного відділу поліції

ГУНП в Чернігівській області,

депутат Прилуцької районної ради;

 <https://orcid.org/0000-0002-0446-3892>,

e-mail: nikolas783@ukr.net

**ПЕРЕГЛЯД РІШЕНЬ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗБОРІВ, МІТИНГІВ, ВУЛИЧНИХ ПОХОДІВ
І ДЕМОНСТРАЦІЙ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Досліджено особливості правозастосовної практики судів апеляційної інстанції під час перегляду рішень у справах за апеляційними скаргами у справах про адміністративні правопорушення за порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. Проаналізовано особливості аргументації апеляційними судами ухвалених рішень у справах про адміністративні правопорушення та формування на їх підставі правових позицій застосування норм позитивного права для регулювання суспільних відносин з використання та здійснення права на свободу мирних зібрань.

Ключові слова: апеляція, суд, право на свободу мирних зібрань, правовий режим, воєнний стан.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Суспільство потребує ефективного регулювання суспільних відносин за допомогою соціальних інструментів, серед яких одним з основних є право, котре є продуктом людської діяльності в соціальному середовищі, метою якого є впорядкування відносин соціальних суб'єктів (людини, соціальних груп тощо) у спосіб, що має забезпечити свободу буття та розвитку кожної особистості шляхом встановлення нормативних приписів, які усунуть підстави для зловживання можливостями особи реалізувати її інтереси та ущемляти інтереси інших, а також можливості знаходити підтримку у створенні відповідних умов з боку найбільшого інституту організації людей – держави [1, с. 63]. Право без його застосування втрачає свою цінність,

а тому саме емпірика дає змогу виявити якість правових норм, необхідність і вектори їх удосконалення або відповідність таких норм запитам суспільства у цілому та окремих його членів.

У сучасних суспільствах найбільш активними творцями системи «живого» права з регулювання як конкретних суспільних відносин, так і створення проєкції для регулювання однотипних суспільних відносин є суди. Саме суди під час здійснення правосуддя формують систему норм, їх зв'язки, що визначають зміст суспільних відносин учасників, а також відображають їх ідеальну поведінку. Такі набори норм, послідовність застосування фактично виявляється у правових позиціях судів із тих чи інших питань.

Правова позиція є надважливим інструментом практичного втілення правових приписів у суспільні відносини, спрямованого на утвердження права як ефективного регулятора суспільних відносин. За своєю природою правова позиція не породжує нові норми, а тому як джерело права може сприйматися лише як діяльна його складова, що надає праву «живого» змісту, коли норма права є не універсальним регулятором, а активним практичним регулятором конкретних (на відміну від абстрактних) суспільних відносин із цілком конкретними учасниками. Як наслідок, правова позиція з урахуванням юридичної науки, панівної в суспільстві доктрини, а також відповідно до чинних норм мотивує та обґрунтовує необхідність застосування принципів права, нормативно-правових актів чи окремих їхніх норм для регулювання конкретних суспільних відносин. Залежно від суб'єкта правової позиції, а також від законодавчого регулювання цього питання правова позиція може бути обов'язковою для виконання за певних обставин (рішення суду для учасників справи), набувати загальнообов'язкового характеру або мати індивідуальну доктринальну, буденну чи іншу форму, які є лише вираженням мотивованої та обґрунтованої думки окремих суб'єктів правовідносин, їхнім світоглядним орієнтиром. Вважаємо, що правова позиція – це інтелектуально-вольова, дослідницько-пошукова діяльність суб'єкта права, пов'язана з формуванням і викладенням мотивованої та обґрунтованої думки на підставі дослідження обставин справи, кваліфікації діянь учасників правовідносин, а також обрання на власний розсуд і за власною інтерпретацією норм позитивного права, які слід використовувати як засіб урегулювання (унормування) конкретних суспільних відносин та їхнього обґрунтування. Правова позиція є емпіричною реальністю застосування суб'єктом ідеально-теоретичної абстрактної конструкції (моделі) норми права в повсякденному житті [2, с. 83]. Особливо чутливою є сфера формування таких правових позицій судами, коли питання пов'язані із використанням та здійсненням прав, свобод та інтересів людини, зокрема тих, що знайшли своє

відображення в нормах не лише природного, а й позитивного права. Безперечно, кожен суб'єкт не застрахований від помилок, які можуть бути як умисними, так і необережними. У зв'язку з цим значно більшої ваги й актуальності набувають правові позиції судів, які здійснюють перегляд рішень, а саме апеляційної та касаційної інстанцій, та пов'язані з формуванням системи правових норм, що підлягають застосуванню для регулювання відповідних суспільних відносин із використанням та здійснення прав, свобод та інтересів людини.

Стан дослідження проблеми

Навколо питань апеляційного оскарження та апеляційного провадження точаться жваві дискусії. У науковій спільноті дослідженню цих питань присвятили свої праці В. Бевзенко, Т. Коломоєць, М. Смокович та ін.

Водночас питання формування правових позицій судами апеляційної інстанції щодо правового регулювання використання та здійснення права на свободу мирних зібрань залишаються малодослідженими, а сама правозастосовна практика є суперечливою, що негативно позначається на принципах верховенства права та дотримання прав, свобод та інтересів людини, насамперед, виходячи з підвалин правової визначеності та правової доступності. Подібний стан справ показує важливість та очевидність теми дослідження, оскільки пов'яже питання застосування заходів державного примусу та сфери дозволеної поведінки особи з використанням та здійснення права на свободу мирних зібрань. Ці питання набувають особливого звучання в умовах правового режиму воєнного стану, коли в державі запроваджуються спеціальні обмеження, зумовлені не лише збереженням суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу, а й найвищої цінності – людини, з усім спектром її прав і свобод.

Мета і завдання дослідження

Ураховуючи викладене, *метою* статті є дослідження судової практики судів апеляційної інстанції у перегляді рішень за апеляційними скаргами у справах про адміністративні правопорушення за порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, обґрунтованості та вмотивованості таких рішень відповідно до принципу дотримання прав і свобод людини.

Завдання наукового дослідження передбачають: аналіз норм національного та міжнародного права щодо використання і здійснення права на свободу мирних зібрань, а також їх інтерпретацію судами під час розгляду справ про адміністративні правопорушення; формування єдиної правової позиції застосування норм позитивного права

для регулювання адміністративно-деліктних відносин щодо встановлення порушення порядку організації й проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, а також з'ясування впливу умов правового режиму воєнного стану в Україні на застосування адміністративної відповідальності за порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій.

Наукова новизна дослідження

Уперше досліджено правозастосовну практику судів апеляційної інстанції з перегляду справ про адміністративні правопорушення за порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій в умовах правового режиму воєнного стану в Україні та формування єдиної правової позиції і доктрини застосування норм права для регулювання суспільних відносин із використання й здійснення права на свободу мирних зібрань.

Виклад основного матеріалу

Поняття апеляції сприймається як правовий інститут і спосіб перегляду рішень суду першої інстанції, які не набрали чинності, у суді вищого рівня (апеляційному суді), який, розглядаючи справу за апеляційною скаргою чи апеляційним поданням суб'єкта оскарження, вирішує фундаментальні та прикладні питання обставин справи, їх юридичної кваліфікації, тобто як питання факту, так і питання права в тому самому обсязі, що й суд першої інстанції, з додержанням основних засад судочинства [3, с. 4–5]. Апеляційне оскарження – це додаткова гарантія дотримання прав і свобод людини, зокрема права на свободу мирних зібрань, не лише від безпідставного його обмеження чи заборони, а й від свавільного примусу, який може бути застосований до носія права на свободу мирних зібрань, а саме організатора таких зібрань.

Значення інституту апеляційного оскарження судових рішень судів першої інстанції можна звести до трьох важливих чинників, які мають безпосередній вплив на механізми судового захисту прав і свобод осіб в Україні. Згаданий інститут, по-перше, сприяє підвищенню рівня охорони, захисту прав, свобод і публічних інтересів осіб. По-друге, сприяє підвищенню рівня забезпечення реалізації соціальних цінностей за допомогою національного правосуддя. По-третє, є лакмусовим папірцем судово-правових гарантій забезпечення та реалізації прав і свобод особи [4, с. 32–33]. Зауважимо, що апеляційне оскарження у справах про адміністративні правопорушення функціонально та інституційно є єдиним механізмом залучення неупередженого суб'єкта для ухвалення справедливого та законного рішення, незалежного насамперед від суб'єктів, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення.

За своїм змістом і призначенням апеляційне провадження полягає в перевірці вищою судовою інстанцією (апеляційним судом) рішень суду першої інстанції, що не набрали законної сили, на предмет їх законності, обґрунтованості та справедливості, верховенства права шляхом дослідження нових доказів, повторного дослідження обставин події з можливістю ухвалення нового рішення, яким повністю або частково замінюється рішення суду першої інстанції [5, с. 26]. З огляду на зазначене саме правові позиції судів апеляційної інстанції за результатами перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення в цілому і справ про адміністративні правопорушення за порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій є важливим елементом формування правової доктрини регулювання порядку охорони та захисту права на свободу мирних зібрань від необґрунтованого і незаконного втручання суб'єктів публічної адміністрації щодо обмеження чи заборони здійснення згаданого права. Саме тому важливим є розуміння підходів судів апеляційної інстанції, наділених повноваженнями не лише перегляду рішень судів першої інстанції, а того, що рішення апеляційних судів є остаточними з огляду на формування ефективного алгоритму послідовності використання норм позитивного права для регулювання відповідних суспільних відносин з використанням та здійснення права на свободу мирних зібрань.

Предметом дослідження стали рішення (постанови) судів апеляційної інстанції з перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення за ст. 185-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Станом на 18 жовтня 2023 р., скориставшись пошуковою системою «Єдиний державний реєстр судових рішень» з умовами пошуку: «Категорія справи», «Справи про адмінправопорушення (з 01.01.2019)» та підкатегорією «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління», «Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій», за період з 24 лютого 2022 р. до 1 жовтня 2023 р. за цими параметрами знайдено 126 документів. Також з умовою пошуку «Інстанція», «Апеляційна» знайдено чотири документи. Апеляційні скарги розглядали Тернопільський, Чернівецький (2) та Житомирський апеляційні суди. Зазначені статистичні відомості дозволяють дійти висновку про те, що розгляд справ про адміністративні правопорушення за ст. 185-1 КУпАП переважно завершується в судах першої інстанції, а оскарження таких рішень є незначним і становить 3,17 %. Зазначене може бути наслідком: 1) довіри до судової гілки влади під час розгляду справ про адміністративні правопорушення цієї категорії; 2) запровадження судового збору за подання апеляційної скарги у справах про адміністративні

правопорушення всупереч нормам КУпАП, а також не виправдано високими ставками судового збору за подання апеляційної скарги та неспівмірності судового збору зі штрафом як адміністративним стягненням; 3) небажання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, витратити власні економічні, фізичні та інші ресурси для оскарження таких постанов у справах про адміністративні правопорушення, що може бути наслідком недовіри щодо незалежності до судової гілки влади.

У постанові Житомирського апеляційного суду від 8 серпня 2023 р. у справі № 278/2446/23 зазначається:

«Частиною 1 ст. 19 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” в умовах воєнного стану забороняється проведення, зокрема масових зібрань.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 на території України з 05 год. 30 хв. 24 лютого 2022 року введено воєнний стан, який діє дотепер.

Об’єктом правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185-1 КУпАП, це суспільні відносини у сфері забезпечення громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій.

Об’єктивна сторона правопорушення полягає у порушенні встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Діяння можуть вчинюватися шляхом спричинення шкоди державній або приватній власності, порушення правил громадського порядку, дорожнього руху, тощо. Крім того, правопорушення може вчинюватися і у формі бездіяльності, наприклад, шляхом відмови учасників зазначених заходів розійтися після того, як збори, мітинги, вуличний похід або демонстрація оголошуються закритими.

<...>

З матеріалів справи про адміністративне правопорушення не вбачається, що працівниками поліції зібрані докази про причетність ОСОБА_1 до організації автоперегонів.

ОСОБА_1 після роз’яснення йому процесуальних прав у протоколі про адміністративне правопорушення власноручно зазначив, що з протоколом не згоден, про перегони дізнався від працівників поліції, пив каву на автозаправці.

Будь-які усні пояснення ОСОБА_1, зафіксовані на нагрудну відеокамеру працівника поліції, до роз’яснення прав, у відсутність адвоката, до якого він звернувся по правничу допомогу, не є допустимими доказами, як і рапорти працівників поліції, які ґрунтуються на цих поясненнях. Скріншот оголошення про організацію благодійного заходу – заїздів з drag racing та drag taxi не містить інформації про особу організатора.

<...>

З таких обставин постанову належить скасувати, а провадження у справі закрити на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП»¹.

У вказаному контексті слід зауважити, що суди апеляційної інстанції підходять більш професійно до складення відповідної постанови, обґрунтування та вмотивування свого рішення у справі про адміністративне правопорушення. Саме апеляційна інстанція вказує на особливості умов здійснення права на свободу мирних зібрань, які впливають на процес насамперед здійснення права на свободу мирних зібрань, тоді як суди першої інстанції не використовують навіть конституційних норм прямої дії під час вмотивування судових рішень, а саме наведення не лише належних і достатніх мотивів, а й чітке визначення правових підстав його ухвалення.

Постановою Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 27 травня 2022 р. «...ОСОБА_1 визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185-1 КУпАП...

<...>

Висновок суду про винуватість та кваліфікацію дій ОСОБА_1 у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 185-1 КУпАП України доведений належним чином перевіреними, оціненими та викладеними у постанові суду доказами.

<...>

Як правильно визначив суд першої інстанції, організатором необхідно вважати особу, яка виконує функції з підготовки, своєчасного сповіщення відповідних органів про заплановані заходи та інші організаційно-господарській функції.

Виходячи з матеріалів провадження, дії ОСОБА_4, яка на сторінці в інтернет ресурсі розмістила пост про проведення зборів мешканців будинку за адресою АДРЕСА_1 і в подальшому приймала в них участь, свідчать про виконання нею організаторських функцій такого зібрання мешканців будинку.

<...>

Також, судом першої інстанції досліджено рапорти працівників поліції, з яких встановлено, що виявивши в інтернет мережі пост ОСОБА_1 про проведення зборів мешканців будинку, її повідомили про відповідні обмеження, встановлені рішенням Ради оборони Тернопільської області від 06.05.2022 року щодо проведення таких заходів.

¹ Постанова Житомирського апеляційного суду від 08.08.2023 : справа № 278/2446/23, провадження № 33/4805/779/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112722761> (дата звернення: 18.01.2024).

Твердження сторони захисту про відсутність у публічному доступі рішення Ради оборони Тернопільської області № 50 від 06.05.2022 року як на підставу скасування оскаржуваного ним судового рішення, є непереконливі, оскільки це не спростовує факту існування такого нормативно-правового акту.

<...>

З урахуванням наведеного, приходжу до висновку, що постанова Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 27 травня 2022 відносно ОСОБА_1 є законною та обґрунтованою, а тому підстав для її скасування, про що ставить питання апелянт, не вбачаю»¹.

Аналіз наведеної постанови апеляційного суду за результатами оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення за ч. 2 ст. 185-1 КУпАП дає змогу сформулювати декілька висновків: 1) чи дійсно Президентом України шляхом видання Указу «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022² обмежено право на свободу мирних зібрань та чи легітимним є делегування повноважень щодо обмеження здійснення права на свободу мирних зібрань і визначення строків завчасного сповіщення про здійснення права на свободу мирних зібрань, а точніше проведення самого мирного зібрання не на законодавчому рівні, оскільки є предметом законодавчого регулювання, як на тому наголошено Конституційним Судом України³, а саме органом військово-цивільної адміністрації – обласною військовою адміністрацією; 2) визнання рапортів поліцейських як допустимих доказів у справі про адміністративне правопорушення, що суперечить правовій позиції, сформульованій Верховним Судом⁴; 3) недослідження факту поширення чи

¹ Постанова Тернопільського апеляційного суду від 21.06.2022 : справа № 607/6477/22, провадження № 33/817/329/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104842533> (дата звернення: 18.01.2024).

² Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення: 18.01.2024).

³ Рішення Конституційного Суду України за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) : від 19.04.2001 № 4-рп/2001 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01> (дата звернення: 18.01.2024).

⁴ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 20.05.2020 : справа № 524/5741/16-а, провадження

створення в соціальній мережі оголошення про мирне зібрання, що унеможливує ідентифікацію питання організатора, чи особи, яка підтримує такий захід; 4) не досліджується питання публічного характеру зборів, оскільки під такі збори підпадають навіть заходи приватного характеру, наприклад день народження, весілля, а також службового характеру, зокрема перебування значної кількості працівників в одному виробничому приміщенні чи навіть затвердження режиму роботи закладів торгівлі саме обласними військовими адміністраціями, оскільки такі заклади збирають значну кількість осіб; 5) не визначено правовий механізм визначення соціального статусу особи – організатора зборів; 6) не з'ясовано як ідентифіковано особу в цифровому середовищі та чи слід розглядати розміщення у стрічці соціальної мережі оголошення як організацію мирного зібрання; 7) наявність нормативно-правового акта, який встановлює порядок використання та здійснення права на свободу мирних зібрань.

«Встановлено, що ОСОБА_1 знав про дату, час та місце розгляду справи щодо нього районним судом 05.08.2022 р. (що він і не заперечує в апеляційній скарзі), а також йому було відомо про прийняте рішення щодо нього та про порядок і строки його оскарження, оскільки особисто був присутній в судовому засіданні в районному суді, де останній надавав пояснення з приводу вчиненого адміністративного правопорушення, що підтверджується постановою суду.

<...>

Доводи ОСОБА_1 в апеляційній скарзі про те, що копію постанови судді він отримав 26.10.2022 року, а тому, строк на оскарження ним пропущений з поважних причин, апеляційний суд вважає такими, що не ґрунтуються на законі...»¹.

Таким чином, мотивуючи своє рішення, апеляційний суд формально поставився до конституційних гарантій захисту прав і свобод людини, зокрема права на свободу мирних зібрань, як суб'єкт, чие рішення є остаточним, позбавивши гарантованого права на оскарження. Безперечно, процесуальний строк на оскарження має враховуватися, однак слід усвідомлювати й те, що ефективність апеляційного оскарження буде невисокою, коли особа, яка реалізує своє право на оскарження, не розуміє мотивів та обґрунтованості ухваленого судом рішення, щоб навести аргументи, які вказують на

№ К/9901/33786/18 // ZakonOnline : сайт. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/89325656> (дата звернення: 18.01.2024).

¹ Постанова Чернівецького апеляційного суду від 14.11.2022 : справа № 725/4382/22, провадження № 33/822/678/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107278913> (дата звернення: 18.01.2024).

порушення чи недотримання норм матеріального або процесуального законодавства під час розгляду відповідної справи про адміністративне правопорушення. Недарма Верховний Суд чітко зазначив: «Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину судового рішення або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення»¹. З огляду на викладене обґрунтування слід зауважити, що суди апеляційної інстанції зловживають своїм монопольним становищем як суб'єкт, чиє рішення є остаточним у справах про адміністративні правопорушення, інколи нехтуючи правами та свободами учасників такого процесу, зокрема й процесуальними правами, що підриває авторитет у справедливе й законне судове рішення, належним чином вмотивоване та обґрунтоване, що засвідчує якісну й зрозумілу аргументацію для всіх учасників і сторін процесу.

Зі змісту постанови Чернівецького апеляційного суду від 20 липня 2023 р. у справі № 715/1944/23 можна встановити, що особа «...організував і провів масове зібрання прихожан, шляхом організованого масового переміщення вказаних осіб із щільного скупчення (хресний хід) від с. Годилів до с. Тереблече Чернівецького району Чернівецької області, для проведення якого завчасно не сповістив орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, чим порушив вимоги ч. 1 ст. 39 Конституції України та п. 5 ч. 1 ст. 1 ЗУ “Про правовий режим воєнного стану”...»

<...>

Законом України від 24 лютого 2022 року за № 2102-IX затверджено Указ Президента України за № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року, відповідно до якого в Україні із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року запроваджено воєнний стан у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України.

Законом України від 01 травня 2023 року за № 9259 затверджено Указ Президента України за № 254/2023 “Про продовження строку дії воєнного стану в Україні”, відповідно до якого в Україні з 20 травня 2023 року продовжено строк дії воєнного стану на 90 діб.

Відповідно до статті 64 Конституції України ... в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

¹ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14.06.2023 : справа № 308/10650/19, провадження № 61-5270св23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111613905> (дата звернення: 18.01.2024).

Згідно з п. 8 ч.1 ст. 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” (далі – Закон) в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану (курсив наш. – М. С.), зокрема, забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів.

Відповідно до ст. 19 Закону в умовах воєнного стану, серед іншого, забороняється проведення страйків, масових зібрань та акцій¹.

За результатами опрацювання вказаної постанови Чернівецького апеляційного суду можна зробити декілька висновків: 1) судом не досліджено підстави обмеження прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема те, що п. 3 Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» встановлено, що: «У зв’язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану”»². Зазначене формулювання фактично цитує положення ст. 64 Конституції України, однак ця конституційна норма встановлює можливість обмеження, а правовий механізм та відповідний нормативний документ, який запроваджує такий правовий режим, має встановити обмеження, тобто використати лінгвістичну формулу «обмежуються конституційні права...», а не «можуть обмежуватися...». З огляду на наявні норми та їх системне розуміння в умовах правового режиму воєнного стану не запроваджено обмеження на здійснення права на свободу мирних зібрань, а лише наголошується на можливості обмеження;

¹ Постанова Чернівецького апеляційного суду від 20.07.2023 : справа № 715/1944/23, провадження № 33/822/457/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112308540> (дата звернення: 18.01.2024).

² Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022> (дата звернення: 18.01.2024).

2) судом не розмежується право, гарантоване ст. 35 Конституції України, та право, сформульоване у ст. 39 Конституції України. Водночас право на свободу світогляду і віросповідання може бути обмеженим лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я й моральності населення або захисту прав і свобод інших людей і не підлягає обмеженню в умовах правового режиму воєнного стану; 3) суд, посиляючись на порушення строку завчасного сповіщення про здійснення права на свободу мирних зібрань та проведення мирного зібрання, має враховувати питання про те, що адміністративну відповідальність за вказане правопорушення несе саме організатор, а зазначений статус особи в рішенні суду не визначений, хоча саме це є одним із ключових елементів адміністративної відповідальності, оскільки про неповідомлення про мирне зібрання несе адміністративну відповідальність саме організатор такого заходу.

Пошук рішень судів апеляційної інстанції у вказаній категорії справ про адміністративні правопорушення засвідчив, що за період з 1 жовтня 2023 р. до 26 січня 2024 р. в реєстрі є лише дві постанови, винесені судами Чернівецької та Волинської областей, тоді як судами першої інстанції винесено 39 постанов у справах про адміністративні правопорушення за порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Отже, оскаржено лише 5,1 % постанов у справах про адміністративні правопорушення за порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, винесених судами першої інстанції. Чернівецький апеляційний суд за результатами розгляду справи, не заглиблюючись у обставини події та умови використання і здійснення права на свободу мирних зібрань, своє рішення обґрунтував тим, що суб'єктом «правопорушення може бути особа, якій виповнилося 16 років, якщо вона є організатором мітингу, вуличного походу, демонстрації». Особа, котра притягається до адміністративної відповідальності, як настоятель храму сприяв заходу та прийняв масове зібрання прихожан УПЦ на території храму (хресний хід) з с. Волока до с. Колінківці без сповіщення органу місцевого самоврядування. Водночас, проаналізувавши вказаний доказ, апеляційний суд звернув увагу на те, що в ньому відсутнє посилання на конкретний нормативно-правовий акт, яким встановлюються відповідні правила та який було порушено особою, яка притягається до адміністративної відповідальності. Це свідчить про те, що обов'язкову складову об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185-1 КУпАП, не розкрито, тобто не розкрито суті правопорушення¹. Аналіз цього

¹ Постанова Чернівецького апеляційного суду від 08.12.2023 : справа № 724/1729/23, провадження № 33/822/758/23 // Єдиний державний

рішення вказує на те, що першим для суду апеляційної інстанції є з'ясування наявності складу адміністративного правопорушення як підстави адміністративної відповідальності в цілому.

Волинський апеляційний суд 10 січня 2024 р. в постанові у справі № 161/15381/23 наголосив на тому, що «...зміст протоколу не містить викладення об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 185-1 КУпАП.

Протокол про адміністративне правопорушення стосовно ОСОБА_1 не відповідає вимогам ст. 256 КУпАП... Вказане в свою чергу, прямо суперечить принципу правової визначеності, згідно якого “закон має бути доступним та передбачуваним, що стосується його наслідків, тобто вираженим із достатньою точністю, щоб дати змогу особі в разі необхідності регулювати його положеннями свою поведінку”.

Таким чином, складений стосовно ОСОБА_1 протокол про адміністративне правопорушення, на думку апеляційного суду, не може вважатись належним доказом його винуватості, оскільки складений (оформлений) з порушенням вимог статті 256 КУпАП...»¹.

Примітним для цієї постанови апеляційного суду, разом зі детальним дослідженням джерел доказів щодо відображення фактичного та юридичного складу цього правопорушення, є звернення суду до загальних засад правового регулювання та елементів верховенства права – правової визначеності.

Висновки

Підсумовуючи викладене, наголосимо на тому, що саме правореалізаційна та правозастосовна практика є мірилом ефективності правотворчої діяльності, зокрема у сфері створення правових умов використання та здійснення прав і свобод людини. Україні доводиться торувати нелегкий шлях утвердження незалежності та відстоювання суверенітету в умовах широкомасштабної агресії рф. Попри це українці продовжують невпинно розвивати всі сфери буття, зокрема соціального. Надважливим завданням для незламності на демократичному шляху розвитку Української держави є утвердження демократичних ідеалів у праворозумінні кожної людини та правозастосовній діяльності. Будь-які умови та обставини, що істотно впливають на організацію правового порядку, зокрема особливі правові режими, яким є правовий режим воєнного стану, не повинні

реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115498274> (дата звернення: 18.01.2024).

¹ Постанова Волинського апеляційного суду від 10.01.2024 : справа № 161/15381/23, провадження № 33/802/21/24 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116222952> (дата звернення: 18.01.2024).

пригнічувати фундаментальних засад права, правового порядку, соціального й державного устрою суспільства. Безперечно, особливо в умовах правового режиму воєнного стану питання прав, свобод людини є надто чутливими, а тому запровадження та реалізація обмежень використання й здійснення окремих прав і свобод повинні бути максимально зрозумілими, їх умови абсолютно визначеними в законодавстві відповідно до усталеної та сформованої практики правового регулювання. У згаданому контексті важливим є формування відповідного бачення судовою гілкою влади в рішеннях, які уособлюють не лише законність, а й справедливість. Суди, їх рішення не повинні піддаватися політичним ідеологемам, користуватися політичною чи ситуативною доцільністю або раціональністю, а перебувати на засадах верховенства права, свободи, рівності, справедливості, дотримання прав і свобод людини, тих демократичних засад, які визначають не лише сучасність, а й майбутнє людини, суспільства, держав. Адже саме судові рішення стануть у майбутньому об'єктом наукових і емпіричних досліджень, як це було на зламі 2013–2014 рр., коли рішення судів щодо використання та здійснення права на свободу мирних зібрань за подібного аргументування мали діаметрально протилежні висновки. Упевнені, що якість судових рішень, їх обґрунтування та вмотивування, яке базуватиметься на високій правосвідомості та неупередженості суду, гарантуватиме зрозумілість, доступність судових рішень, що є запорукою впровадження принципу верховенства права в соціально-правову реальність.

Усвідомлено ставимося до того, що право на свободу мирних зібрань не є необмеженим, однак застосування обмежень має відбуватися виключно в той спосіб, який визначений у Конституції та законах України. Саме це сприятиме формуванню правосвідомості населення, відображатиме цілісність і всепроникнення принципу верховенства права. Навіть у складних умовах правового режиму воєнного стану, під час запровадження якого визначається правовий порядок у державі, не було реалізовано право на обмеження права на свободу мирних зібрань, а лише вказано на те, що таке обмеження може бути. Це, на наше переконання, негативно позначається на судовій правотворчості, оскільки у своїх рішеннях суди не приділяють належної уваги умовам використання, здійснення, обмеження права на свободу мирних зібрань. Загалом лише окремі суди апеляційної інстанції, хоч і поверхово, однак згадують умови використання, здійснення та обмеження права на свободу мирних зібрань.

Крім того, не обґрунтоване та не досліджене питання делегованості повноважень щодо обмеження права на свободу мирних зібрань від гаранта прав і свобод людини до суб'єктів, що представляють виконавчу гілку влади – військових адміністрацій.

Викликає занепокоєння і те, що суди не розмежовують конституційні права, що підлягають і не підлягають обмеженню в умовах правового режиму воєнного стану, та їх співвідношення в змісті конкретних суспільних відносин як окремих людей, так і їхніх соціальних об'єднань.

Говорячи про демократичний розвиток держави як особливого соціального інституту, повинні усвідомлювати й те, що держава має слугувати інтересам суспільства, а не навпаки. Звідси й будь-які обмеження прав і свобод людини мають переслідувати принцип дотримання прав і свобод людини з тією метою, щоб зберегти носія цих прав і свобод та не допустити необґрунтованого звуження можливостей не лише використання, а й здійснення прав і свобод людиною.

Не претендуючи на абсолютизацію використання обґрунтованості та вмотивованості судового рішення, про що наголошувалося в рішеннях Європейського суду з прав людини, суди мають відображати цілісну систему регулювання суспільних відносин нормами права, які застосовуються до регулювання відповідних відносин, що унеможливає пошук і твердження про наявність альтернативного правового регулювання відповідних суспільних відносин. Отже, судова правотворчість у системі адміністративно-деліктного законодавства як елемент забезпечення верховенства права, дотримання прав і свобод людини відіграє надважливий прикладний аспект, оскільки відображає й формулює правову позицію та свідомість громадян щодо застосування відповідних норм у тих чи інших суспільних відносинах, де вони є учасниками, для забезпечення використання та здійснення їхніх прав і свобод у найбільш оптимальний спосіб.

Список бібліографічних посилань: **1.** Самбор М. Право як поняття та підходи до його розуміння. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. № 87. С. 59–63. **2.** Самбор М. Правова позиція в українській правовій доктрині. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2018. № 2 (107). С. 80–84. **3.** Чернушенко Є. А. Апеляційне оскарження в цивільному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2003. 22 с. **4.** Кравченко К. В. Процесуальний порядок апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві : дис. ... д-ра філософії : 081. Одеса, 2021. 249 с. **5.** Бобечко Н. Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 498 с.

Надійшла до редколегії 29.01.2024

Прийнята до опублікування 25.02.2024

Sambor M. A. Review of decisions in cases of administrative offenses for violation of the order of organizing and holding meetings, rallies, street marches and demonstrations under the legal regime of martial law

The article examines the peculiarities of the law enforcement practice of courts of appeals when reviewing decisions in cases on appeals in cases of administrative offenses for violation of the order of organizing and holding meetings, rallies, street marches and demonstrations under the conditions of the legal regime of martial law in Ukraine. Attention is drawn to the quality of argumentation of decisions in cases of administrative offenses for violation of the order of organizing and holding meetings, rallies, street marches and demonstrations under the conditions of the legal regime of martial law in Ukraine. Special attention is paid to the conditions of use and exercise of the right to freedom of peaceful assembly. The issue of forming a unified legal position regarding the application of positive law norms to regulate the use and exercise of the right to freedom of peaceful assembly under the conditions of the legal regime of martial law is being investigated. The specifics of the argumentation of decisions made by appeal courts in cases of administrative offenses are analyzed, in particular the specifics of the exercise of the right to freedom of peaceful assembly under the conditions of the legal regime of martial law and the influence of such a legal regime on the application of administrative responsibility for violating the order of organizing and holding meetings, rallies, street marches and demonstrations.

Attention is drawn to the fact that the peculiarities of the legal regime are not reflected in the decisions of appeal courts, although such a legal regime significantly affects the use and exercise of the right to freedom of peaceful assembly. A separate issue is the specifics of the use by courts of appeal of the legal positions formulated in the decisions of the Supreme Court regarding the treatment of individual pieces of evidence and their sources. Based on the conducted research, the appellate courts, first of all, in order to determine the grounds for the application of administrative responsibility, find out exactly the composition of the administrative offense, while the conditions for the use and exercise of the right to freedom of peaceful assembly, the introduced administrative rules regulating the use and exercise of the right to freedom of peaceful assembly remain out of courts consideration. No less important is the lack of motivation in distinguishing the right to freedom of peaceful assembly, administrative liability for violation of the use and exercise of this right from other constitutional rights, which significantly affects the application of administrative liability.

It has been proven that the formation of a legal position by courts based on the principles of the rule of law, observance of human rights and freedoms guarantees a positive assessment and perception of such decisions by the individual and society, will indicate trust in the judicial branch of government, and most importantly – will contribute to the effective regulation of social relations with the help of legal norms.

Key words: appeal, court, right to freedom of peaceful assembly, legal regime, martial law.

